

Uvod u programiranje

- predavanja -

siječanj 2026.

23. Datoteke

Datoteke

Uvod

Memorija računala

- Primarna
 - privremena (sadržaj se gubi po gubitku napajanja), relativno skupa, manjeg kapaciteta, brža
 - RAM (*Random Access Memory*)
- Sekundarna, tercijarna i off-line
 - trajna (sadržaj ostaje sačuvan po gubitku napajanja), relativno jeftina, većeg kapaciteta, sporija
 - sekundarna memorija
 - stalno priključena na računalo, npr. magnetski diskovi
 - tercijarna memorija
 - nije priključena na računalo, npr. kazete
 - treba je pronaći i priključiti automatikom
 - off-line
 - poput tercijarne, ali se priključuje ljudskom intervencijom

Sekundarna, tercijarna i off-line memorija

- s direktnim pristupom podacima
 - magnetski disk (HDD - *Hard Disk Drive*)
 - *flash* memorija (memory stick, SSD - *Solid State Drive*,)
 - optički diskovi (CD, DVD)
- sa slijednim pristupom podacima
 - magnetske trake

Operacijski sustav, datoteke i mape

- Operacijski sustav povezuje sklopolje s programskom opremom
 - jedna od zadaća: preslikavanje fizičke organizacije podataka na mediju u logičku organizaciju koja se prema korisniku može prezentirati kao skup mapa i datoteka putem različitih sučelja
 - datotečni sustav (*file system*)

Name	Date modified	Type	Size
home	19.2.2018. 14:16	File folder	
lib	19.2.2018. 14:00	File folder	
sbin	19.2.2018. 14:00	File folder	
tmp	19.2.2018. 14:00	File folder	
usr	19.2.2018. 14:00	File folder	
var	19.2.2018. 14:00	File folder	
Cygwin.bat	19.2.2018. 14:00	Windows Batch File	1 KB
Cygwin.ico	19.2.2018. 14:00	Icon	154 KB
Cygwin-Term...	19.2.2018. 14:00	Icon	53 KB

```
C:\cygwin64>dir
Volume in drive C has no label.
Volume Serial Number is 3CCD-5C45

Directory of C:\cygwin64

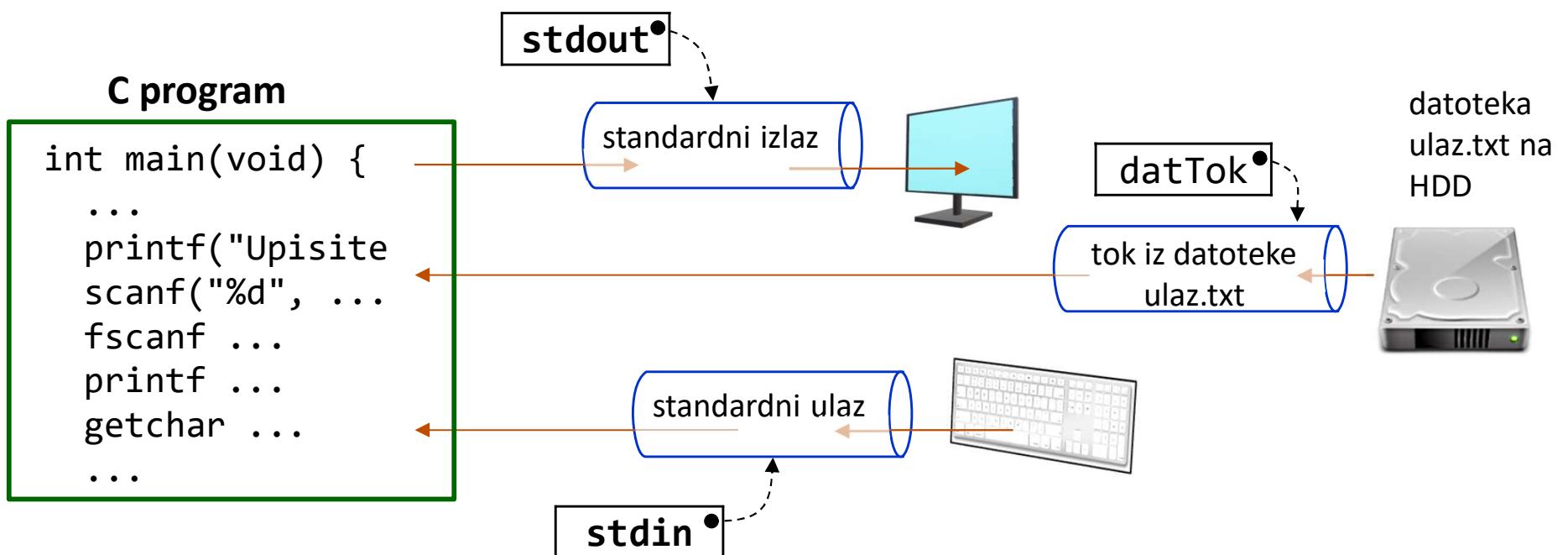
19.02.2018. 14:00    <DIR>        .
19.02.2018. 14:00    <DIR>        ..
19.02.2018. 14:00    <DIR>        bin
19.02.2018. 14:00      53.342 Cygwin-Terminal.ico
19.02.2018. 14:00      59 Cygwin.bat
19.02.2018. 14:00    157.097 Cygwin.ico
19.02.2018. 14:00    <DIR>        dev
19.02.2018. 14:00    <DIR>        etc
19.02.2018. 14:16    <DIR>        home
19.02.2018. 14:00    <DIR>        lib
19.02.2018. 14:00    <DIR>        sbin
19.02.2018. 14:00    <DIR>        tmp
19.02.2018. 14:00    <DIR>        usr
19.02.2018. 14:00    <DIR>        var
               3 File(s)        210.498 bytes
              11 Dir(s)   316.108.005.376 bytes free
```

Datoteke i mape

- Datoteka (*file*)
 - imenovani skup podataka koji sačinjavaju logičku cjelinu, pohranjen na nekom od medija za pohranu
- Mapa, direktorij, kazalo (*folder, directory*)
 - datoteka koja sadrži popis drugih datoteka i mapa i podatke o njima. Mape su organizirane hijerarhijski, tvoreći strukturu nalik na stablo

Tok (*stream*)

- Za rad s datotekama koristi se aplikacijsko programsko sučelje koje se temelji na pojmu *tok*
 - pored tokova koji se otvaraju automatski (*stdin*, *stdout*, *stderr*) moguće je stvoriti (otvoriti) tok kojim će se programu omogućiti pristup podacima u datoteci


```
FILE *fopen(const char *filename, const char *mode);
```

- otvaranje toka za čitanje i/ili pisanje u datoteku
 - kolokvijalno se može reći: otvaranje datoteke
- filename: ime datoteke ili absolutni ili relativni put (*path*) do datoteke
 - ako se navede samo ime datoteke, otvara se datoteka u radnoj mapi (*working directory, current directory*)
- mode: modalitet otvaranja i pristupa datoteci. Određuje npr. što se dešava ako datoteka koja se pokušava *otvoriti* tog trenutka ne postoji
- rezultat funkcije
 - ako je otvaranje toka uspjelo, funkcija vraća pokazivač na tok, tj. pokazivač na objekt tipa FILE
 - ako otvaranje toka nije uspjelo, funkcija vraća NULL

- mode (modalitet otvaranja i pristupa datoteci)

	značenje	što se dešava s datotekom u trenutku otvaranja toka
w	(write) dopušteno je samo pisanje	ako datoteka postoji, briše sadržaj datoteke, inače stvara i otvara novu (praznu) datoteku
a	(append) dopušteno je samo pisanje, podaci koji se pišu automatski se dodaju na kraj datoteke	ako datoteka postoji, otvara tu datoteku, inače stvara i otvara novu (praznu) datoteku
r	(read) dopušteno je samo čitanje	ako datoteka postoji, otvara tu datoteku, inače funkcija fopen vraća NULL
r+	dopušteno je čitanje i pisanje	ako datoteka postoji, otvara tu datoteku, inače funkcija fopen vraća NULL
w+	dopušteno je pisanje i čitanje	ako datoteka postoji, otvara tu datoteku, inače stvara i otvara novu (praznu) datoteku
a+	dopušteno je pisanje i čitanje, podaci koji se pišu automatski se dodaju na kraj datoteke	ako datoteka postoji, otvara tu datoteku, inače stvara i otvara novu (praznu) datoteku

Dodavanjem oznake b (wb, ab, rb, r+b, w+b, a+b) specificira se *otvaranje binarne* datoteke.
Pojam **binarne** datoteke objašnjen je kasnije.

Primjer

```
FILE *tok1 = NULL, *tok2 = NULL, *tok3 = NULL;
```

```
tok1 = fopen("podaci.txt", "w");
```

Windows ili Linux: otvara datoteku podaci.txt u radnoj mapi. Dopušteno je samo pisanje. Ako datoteka ne postoji, stvara se. Ako postoji, postojeći sadržaj se briše

```
tok2 = fopen("D:/upro/primjeri/ulaz.txt", "r");
```

Windows: otvara datoteku ulaz.txt koja se nalazi u mapi \upro\primjeri na disku D (bez obzira koja je trenutačno radna mapa). Dopušteno je samo čitanje. Ako datoteka ne postoji, fopen vraća NULL

```
tok2 = fopen("/usr/upro/primjeri/ulaz.txt", "r");
```

Linux: slično kao prethodno, otvara datoteku ulaz.txt koja se nalazi u mapi /usr/upro/primjeri

```
tok3 = fopen("../vjezba23/podaci", "r+b");
```

Windows ili Linux: otvara *binarnu* datoteku podaci koja se nalazi u mapi do koje je relativni put (u odnosu na radnu mapu) određen s ../vjezba23. Dopušteno je čitanje i pisanje. Ako datoteka ne postoji, fopen vraća NULL

```
int fclose(FILE *stream);
```

- zatvaranje toka na kojeg pokazuje parametar stream
 - kolokvijalno se može reći: zatvaranje datoteke
- rezultat funkcije
 - ako je zatvaranje toka uspjelo, vraća cijeli broj 0, inače EOF
- tokove koji se otvore treba zatvoriti u trenutku kada više nisu potrebni
 - time se oslobođaju resursi koje operacijski sustav troši dok je tok otvoren
 - omogućava se drugim korisnicima da otvore tok za tu datoteku
 - to ipak ne znači da tok treba otvarati i zatvarati nakon svake operacije čitanja ili pisanja u datoteku - otvaranje/zatvaranje toka je relativno "skupa" operacija
- ispravnim završetkom programa svi tokovi se automatski zatvaraju
 - ipak, ispravna praksa je pozivanjem ove funkcije eksplicitno zatvoriti sve tokove (osim tokova stdin, stdout i stderr)

Primjer

- Programski zadatak
 - Sadržaj datoteke `ulaz.txt` koja se nalazi u radnoj mapi, znak po znak prepisati u datoteku (također u radnoj mapi) `izlaz.txt`. Istodobno, svaki znak koji se prepisuje iz jedne u drugu datoteku prikazati i na zaslonu
 - ako se pri otvaranju datoteke `ulaz.txt` dogodi pogreška (npr. datoteka ne postoji u trenutku pokretanja programa), ispisati poruku "Nije uspjelo otvaranje `ulaz.txt`" i prekinuti program uz status 10
 - datoteku `ulaz.txt` treba u radnoj mapi kreirati editorom (npr. editorom Notepad)

Primjer sadržaja datoteke `ulaz.txt`

Ovu datoteku smo napisali pomocu običnog editora kakav se koristi za pisanje C programa.

Npr. Notepad ili Notepad++.

Rješenje

```
#include <stdio.h>
#include <stdlib.h>
int main(void) {
    FILE *tokUzaz = NULL;
    tokUzaz = fopen("ulaz.txt", "r");
    if (tokUzaz == NULL) {
        printf("Nije uspjelo otvaranje ulaz.txt");
        exit(10);
    }
    FILE *tokIzlaz = fopen("izlaz.txt", "w");
    int c;
    while ((c = getc(tokUzaz)) != EOF) {
        putchar(c); // ili putc(c, stdout);
        putc(c, tokIzlaz);
    }
    fclose(tokUzaz);
    fclose(tokIzlaz);
    return 0;
}
```

Primjer

- Programski zadatak

- Iz datoteke `cijeli.txt` čitati cijele brojeve, svaki pročitani broj pomnožiti realnim brojem 0.5 (standardne preciznosti) te rezultat, svaki u svom retku, upisati u datoteku `realni.txt`. Pri pisanju realnih brojeva koristiti konverzijsku specifikaciju `%5.1f`

Primjer sadržaja datoteke `cijeli.txt`

```
-12 15  
-3+8  
7
```

Primjer sadržaja datoteke `realni.txt`

```
-6.0  
7.5  
-1.5  
4.0  
3.5
```

Rješenje

```
#include <stdio.h>

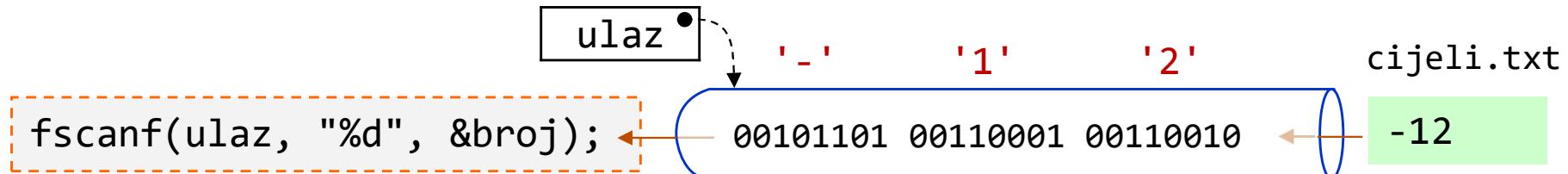
int main(void) {
    FILE *ulaz = fopen("cijeli.txt", "r");
    FILE *izlaz = fopen("realni.txt", "w");

    int broj;
    float realniBroj;
    while (fscanf(ulaz, "%d", &broj) == 1) {
        realniBroj = broj * 0.5f;
        fprintf(izlaz, "%5.1f\n", realniBroj);
    }
    fclose(ulaz);
    fclose(izlaz);

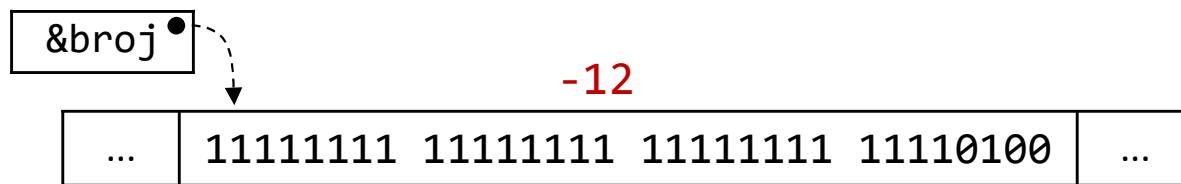
    return 0;
}
```

Tekstne datoteke

- Što se točno u prethodnom primjeru dešava pri čitanju iz ulaznog toka?

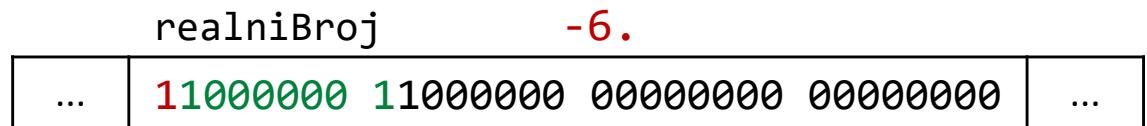
- obavlja se konverzija pročitanih **znakova** u podatak odgovarajućeg tipa (prema konverzijskoj specifikaciji)
- rezultat dobiven konverzijom upisuje se na mjesto u memoriji na koje pokazuje argument `&broj`, dakle u varijablu broj

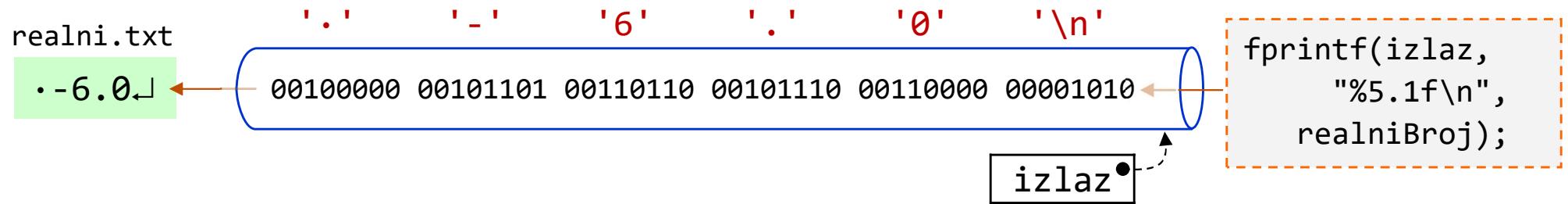
- s obzirom da je u datoteci pohranjen tekst, da se konverzija u binarni oblik obavlja "prema formatu", ovakve datoteke nazivaju se *tekstne* ili *formatirane* datoteke
 - sadržaj takvih datoteka moguće je pregledavati i uređivati editorom

Tekstne datoteke

- Simetrično, pri pisanju u izlazni tok

- obavlja se konverzija binarnog sadržaja varijable realniBroj u niz znakova (njihovih ASCII vrijednosti) koje će se pohraniti u datoteku realni.txt

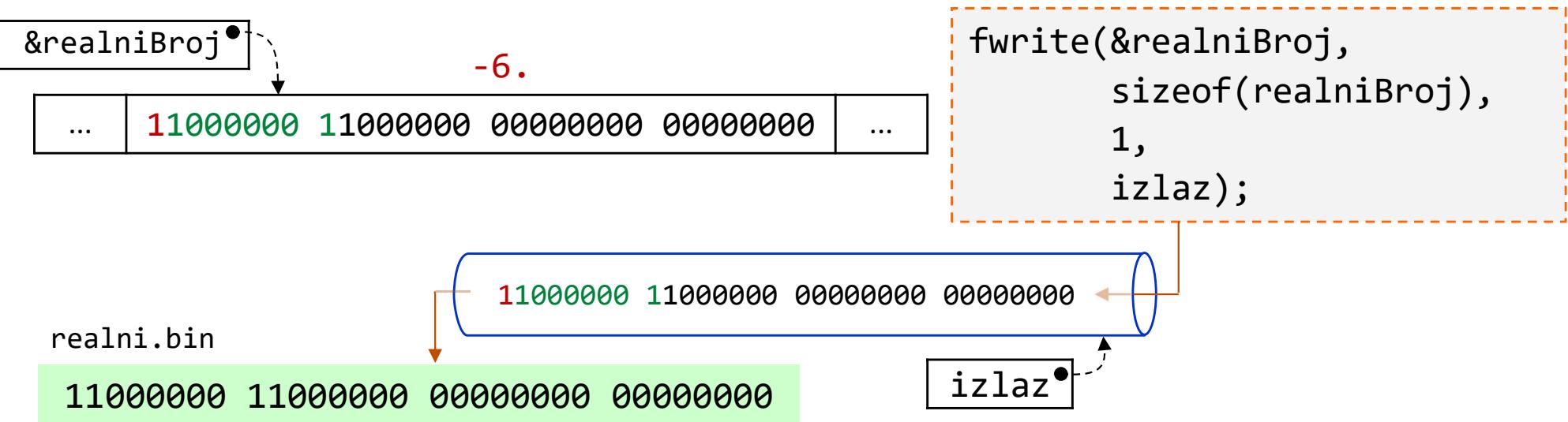
- rezultat je tekstna (formatirana) datoteka koja sadrži ASCII vrijednosti znakova

Tekstne datoteke

- Tokovi za tekstne datoteke imaju karakteristike i koriste se na isti način kao tokovi `stdin`, `stdout`, `stderr`
 - npr. kada se tok standardni izlaz preusmjeri u datoteku, dobije se tekstna datoteka
- funkcije koje se koriste za obavljanje operacija u tekstnim datotekama
 - `fprintf`, `fscanf`
 - `getc`, `ungetc`, `putc`
 - `fgets`, `fputs`

Binarne datoteke

- Sadržaj memorije također je moguće pisati ili čitati iz datoteke u binarnom obliku, dakle *bez konverzije prema formatu*

- s obzirom da je u datoteci pohranjen *binarni* sadržaj, da se pri čitanju/pisanju *ne obavlja konverzija prema formatu*, ovakve datoteke nazivaju se *binarne* ili *neformatirane* datoteke
 - sadržaj takvih datoteka nije moguće pregledavati i uređivati (običnim) editorom

```
size_t fwrite(const void *ptr, size_t size,  
             size_t nmemb, FILE *stream);
```

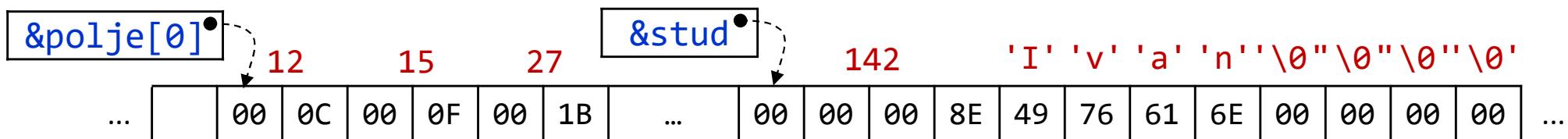
- u tok (u datoteku) na kojeg pokazuje stream upisuje se sadržaj memorije na kojeg pokazuje ptr
 - size: veličina pojedinačnog objekta koji se upisuje (u bajtovima)
 - nmemb: broj objekata koji se upisuje
- ukupna veličina memorije koja se upisuje je veličine $\text{size} \cdot \text{nmemb}$ bajtova
- rezultat funkcije
 - broj objekata koji je uspješno upisan

Primjer

- U binarnu datoteku podaci.bin upisati sadržaj sljedećeg polja i strukture

```
short polje[] = {12, 15, 27};  
struct osoba_s {  
    int rbr;  
    char ime[7 + 1];  
};  
struct osoba_s stud = {142, "Ivan"};
```

Podsjetnik: članovi jednog polja, **ali i članovi jedne strukture**, uvijek su smješteni u kontinuiranom području memorije, redom jedan član neposredno iza drugog.


```
FILE *bin = fopen("podaci.bin", "wb");  
fwrite(&polje[0], sizeof(short), 3, bin);      ili sizeof(polje[0])  
ili fwrite(&polje[0], sizeof(polje), 1, bin);  
  
fwrite(&stud, sizeof(stud), 1, bin); ... fclose...
```

podaci.bin

```
00 0C 00 0F 00 00 1B 00 00 00 8E 49 76 61 6E 00 00 00 00
```

```
size_t fread(void *ptr, size_t size,  
            size_t nmemb, FILE *stream);
```

- iz toka (iz datoteke) na kojeg pokazuje stream sadržaj se čita i upisuje u memoriju na mjesto na koje pokazuje ptr
 - size: veličina jednog objekta koji se čita (u bajtovima)
 - nmemb: broj objekata koji se čita
- ukupna veličina memorije koja se čita je veličine **size · nmemb** bajtova
- rezultat funkcije
 - broj objekata koji je uspješno pročitan

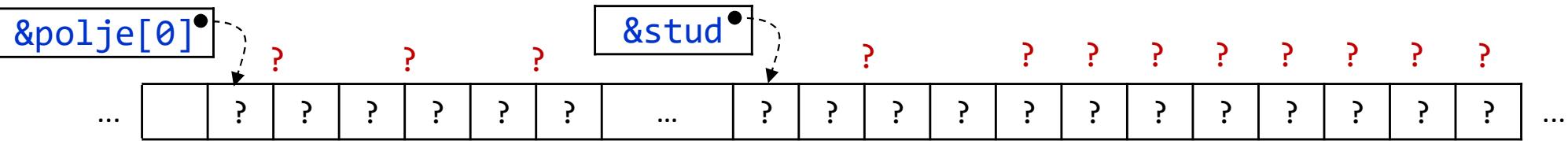
Primjer

podaci.bin

```
00 0C 00 0F 00 1B 00 00 00 8E 49 76 61 6E 00 00 00 00
```

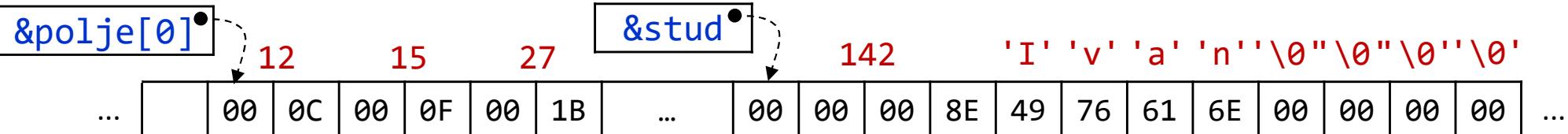
- Pročitati sadržaj iz binarne datoteke podaci.bin
 - naravno, moramo unaprijed znati točnu strukturu podataka u datoteci

```
short polje[3];
struct osoba_s {
    int rbr;
    char ime[7 + 1];
};
struct osoba_s stud;
```



```
FILE *bin = fopen("podaci.bin", "rb");
fread(&polje[0], sizeof(short), 3, bin); ili sizeof(polje[0])
ili fread(&polje[0], sizeof(polje), 1, bin);

fread(&stud, sizeof(stud), 1, bin); ... fclose...
```


Primjer

■ Programski zadatak

- Sadržaj postojeće tekstne datoteke `bodovi.txt` prepisati u novu binarnu datoteku `bodovi.bin`
- Ime i prezime ne sadrže praznine, niti jedno nije dulje od 8 znakova. Broj bodova je cijeli broj manji od 100 000

Primjer sadržaja
datoteke `bodovi.txt`

Iva Pek 156
Ante Horvat 12

49 76 61 20 50 65 6B 20 31 35 36 0A 41 6E 74 65 20 48 6F 72 76 61 74 20 31 32 0A

- svaki zapis datoteke `bodovi.bin` sadrži: niz znakova *ime* (7+1 znak), niz znakova *prezime* (7+1 znak) i cijeli broj *broj bodova* (int)

Zapis datoteke (record): skup susjednih podataka unutar datoteke koji se obrađuje kao cjelina.

Primjer sadržaja datoteke `bodovi.bin`

49 76 61 00 ? ? ? ? 50 65 6B 00 ? ? ? ? 00 00 00 9C 41 6E 74 65 00 ? ? ? 48 6F 72 76 61 74 00 ? 00 00 00 0C

Iva

Pek

156

Ante

Horvat

12

Rješenje

```
...
struct ispits {
    char ime[7 + 1];
    char prez[7 + 1];
    int brBod;
} ispits;

FILE *ulTok = fopen("bodovi.txt", "r");
FILE *izTok = fopen("bodovi.bin", "wb");

while (fscanf(ulTok, "%s %s %d",
              ispits.ime, ispits.prez, &ispits.brBod) == 3) {
    fwrite(&ispits, sizeof(ispits), 1, izTok);
}

fclose(ulTok);
fclose(izTok);
...
```

Primjer

- Programska zadatka

- Napisati program kojim će se stvoriti nova binarna datoteka tocke.bin koja sadržava točno 10^8 točaka (~ 1.5 GB). Svaka točka pohranjena je kao sljedeća struktura:

```
struct tocka_s {  
    double x;  
    double y;  
};
```

- Koordinate točaka generirati generatorom pseudoslučajnih brojeva. Koordinate trebaju biti realni brojevi iz intervala $[0, 100]$

Rješenje

```
...
#define BROJ_TOCAKA 100000000

int main(void) {
    struct tocka_s {
        double x;
        double y;
    } tocka;

    FILE *izTok = fopen("tocke.bin", "wb");
    srand((unsigned)time(NULL));

    for (int i = 0; i < BROJ_TOCAKA; ++i) {
        tocka.x = (float)rand() / RAND_MAX * 100.f;
        tocka.y = (float)rand() / RAND_MAX * 100.f;
        fwrite(&tocka, sizeof(tocka), 1, izTok);
    }
    fclose(izTok);

    return 0;
}
```

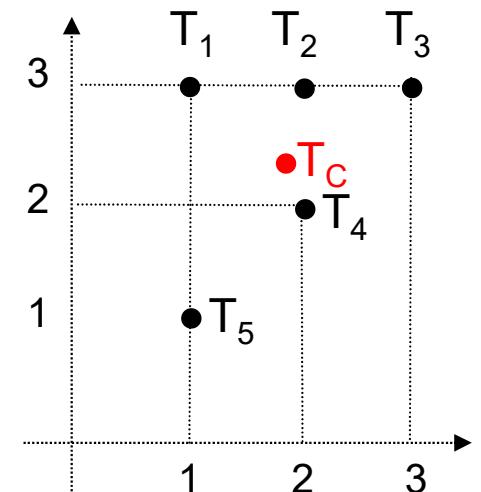
Primjer

Programski zadatak

- Napisati program kojim će se za svaku grupu od po 100 000 točaka iz postojeće datoteke tocke.bin (iz prethodnog zadatka) izračunati i na zaslon ispisati njihov centroid
- Može se računati na to da u datoteci tocke.bin sigurno ima točno 10^8 zapisa o točkama.

$$x_c = \frac{\sum_{i=1}^n x_i}{n} \quad y_c = \frac{\sum_{i=1}^n y_i}{n}$$

```
1. grupa: 50.07 49.85\n2. grupa: 49.89 50.00\n3. grupa: 49.93 49.89\n...\n998. grupa: 49.89 49.86\n999. grupa: 50.09 50.10\n1000. grupa: 49.86 49.99
```


Rješenje (1. dio)

```
#include <stdio.h>

#define TOCAKA_U_GRUPI 100000
#define BROJ_GRUPA 1000

int main(void) {
    struct tocka_s {
        double x;
        double y;
    };
    FILE *ulTok = fopen("tocke.bin", "rb");
```

Rješenje (2. dio)

varijanta s čitanjem točka po točka (10^8 čitanja po 16 bajtova)

```
struct tocka_s tocka;

for (int grupa = 0; grupa < BROJ_GRUPA; ++grupa) {
    float xCent = 0.f, yCent = 0.f;
    for (int rbrToc = 0; rbrToc < TOCAKA_U_GRUPI; ++rbrToc) {
        fread(&tocka, sizeof(struct tocka_s), 1, ulTok);
        xCent += tocka.x;
        yCent += tocka.y;
    }
    xCent /= TOCAKA_U_GRUPI;
    yCent /= TOCAKA_U_GRUPI;
    printf("%4d. grupa: %5.2f %5.2f\n", grupa + 1, xCent, yCent);
}
fclose(ulTok);
return 0;
}
```

Rješenje (2. dio)

varijanta s čitanjem grupa od po 100 000 točaka (1 000 čitanja po 1 600 000 bajtova)

```
struct tocka_s skup[TOCAKA_U_GRUPI];

for (int grupa = 0; grupa < BROJ_GRUPA; ++grupa) {
    fread(&skup[0], sizeof(struct tocka_s), TOCAKA_U_GRUPI, ulTok);

    float xCent = 0.f, yCent = 0.f;
    for (int rbrToc = 0; rbrToc < TOCAKA_U_GRUPI; ++rbrToc) {
        xCent += skup[rbrToc].x;
        yCent += skup[rbrToc].y;
    }

    xCent /= TOCAKA_U_GRUPI;
    yCent /= TOCAKA_U_GRUPI;
    printf("%4d. grupa: %5.2f %5.2f\n", grupa + 1, xCent, yCent);
}

fclose(ulTok);

return 0;
}
```

Zadatak

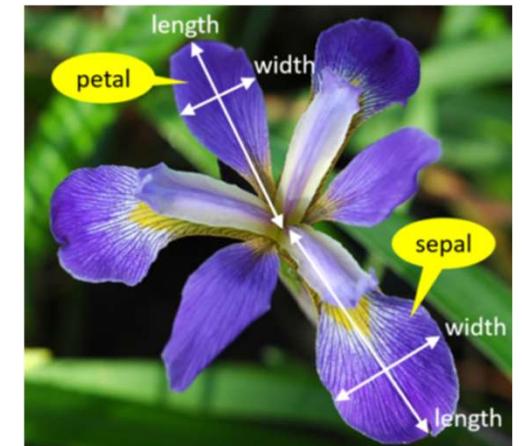

CSV (*engl. comma separated values*) datoteka je tekstualna datoteka koji sadrži "tablične" podatke na način da se u prvom retku nalaze nazivi stupaca, a u preostalim recima vrijednosti u skladu sa zagлавnim retkom. Nazivi i vrijednosti su odvojeni znakom-delimiterom, za koji se često koristi zarez, odakle potiče i naziv formata.

U našem primjeru kao delimiter koristimo znak ;

U datoteci *iris.csv* u tekućem kazalu (direktoriju) se nalaze podaci vezani uz tri sorte cvijeta iris: setosa, versicolor i virginica. Prvih nekoliko redaka prikazano je u nastavku.

Sepal.Length	Sepal.Width	Petal.Length	Petal.Width	Species
5.1	3.5	1.4	0.2	setosa
4.9	3.0	1.4	0.2	setosa
4.7	3.2	1.3	0.2	setosa
4.6	3.1	1.5	0.2	setosa

Napišite program koji će na zaslon ispisati sljedeću statistiku:

Species	AVG(sep.len)	AVG(sep.wid)	AVG(pet.len)	AVG(pet.wid)	noOfObservations
setosa	5.0059997559	3.4180001831	1.4639999390	0.2439999771	50
versicolor	5.9360015869	2.7700000000	4.2600000000	1.3259999084	50
virginica	6.5879992676	2.9740002441	5.5520007324	2.0260003662	50

Prije sljedećeg predavanja

- Edgar:
 - Tutorial: nema
 - **22. vježbe uz predavanja**